

Szkolenie zawodowe i polityczne szeregowych oraz podoficerów Milicji Obywatel- skiej w latach 1945-1954.

1. Uwagi ogólne

Komuniści po objęciu władzy w Polsce zdecydowali się na budowę aparatu policyjnego od podstaw. 27 lipca 1944 r. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego przyjął dwa dekrety – pierwszy o rozwiązaniu Policji Państwowej¹, drugi o Milicji Obywatelskiej². Los Policji Państwowej został przesądzony prawnie i formalnie. Wraz ze zbliżaniem się frontu policja polska³ działająca w Generalnym Gubernatorstwie uległa rozkładowi. Niemieckie władze terenowe likwidowały struktury policyjne, a funkcjonariusze porzucali służbę i uciekali do oddziałów partyzanckich. Wielu z nich zostało aresztowanych przez NKWD i wywiezionych do obozów w ZSRR⁴.

Milicję Obywatelską powołano 7 października 1944 r.⁵ Pierwsze jednostki terenowe MO zostały utworzone przez oddziały Armii Ludowej. Były one odwzorowaniem struktury wojskowej i nie przypominały w żadnym stopniu formacji policyjnej. W zależności od liczby funkcjonariuszy zatrudnionych w jednostce MO dzieliła się ona na bataliony, kompanie i plutony. W kolejnych latach powojennych do służby w milicji zaczęto przyjmować żołnierzy Wojska Polskiego, partyzantów Batalionów Chłopskich oraz osoby cywilne.

Konieczność zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w końcu wojny oraz w pierwszych latach powojennych wymusiła na ówczesnej władzy dostosowanie

¹ Dekret PKWN o rozwiązaniu Policji Państwowej (tzw. granatowej policji), 15 VIII 1944 r., DzU RP 1944, nr 2, poz. 6.

² AAN, PKWN, I/130, Dekret PKWN o ustanowieniu Milicji Obywatelskiej, 27 VII 1944 r., k. 41.

³ Policja polska Generalnego Gubernatorstwa formalnie powstała na mocy zarządzenia generalnego gubernatora z 17 XII 1939 r. z przekształcenia przedwojennej Policji Państwowej (A. Hempel, *Pogrobowcy kłęski. Rzecz o policji „granatowej” w Generalnym Gubernatorstwie 1939–1945*, Warszawa 1990, s. 42).

⁴ *Ibidem*, s. 398.

⁵ Dekret PKWN o Milicji Obywatelskiej (DzU 1944, nr 7, poz. 33).

struktury MO do zadań policyjnych. W KG MO i jednostkach terenowych powołano dwa główne pionery merytoryczne – służbę zewnętrzną (dzisiejsza służba prewencyjna) oraz służbę śledczą⁶. W służbie zewnętrznej umiejscowiono ogniwa patrolowe, dzielnicowych i posterunkowych, regulację ruchem drogowym oraz dyżurnych jednostek. Służba śledcza (dzisiejszy pion kryminalny) początkowo wykonywała zadania śledcze oraz operacyjne.

Na podstawie rozkazu organizacyjnego nr 4/50/M komendanta głównego MO z 26 maja 1950 r.⁷ pion służby zewnętrznej oznaczono liczbą rzymska – II, pion śledczy przemianowano zaś na kryminalny i oznaczono go liczbą III. W służbie kryminalnej wydzielono ogniwa śledcze oraz operacyjne. W 1952 r. powstał nowy pion merytoryczny – do walki z przestępstwami gospodarczymi, oznaczony jako IV⁸.

Zadania spoczywające na MO wymagały nie tylko przeszkolenia milicjantów w zakresie podstawowym, ale i specjalistycznym. Pierwsze szkoły MO, które powstały – Szkoła Oficerów Liniowych MO w Lublinie i Szkoła Oficerów Polityczno-Wychowawczych w Łodzi – były powołane w zupełnie innym celu. Pierwsza szkoliła oficerów do zadań bojowych związanych przede wszystkim ze zwalczaniem podziemia niepodległościowego, druga zaś przygotowywała oficerów do indoktrynacji politycznej kadry milicyjnej. Ponadto – jak zauważono – były to szkoły oficerskie, a zadania policyjne wykonywali przede wszystkim szeregowi i podoficerowie.

Pilną potrzebą stało się stworzenie modelu szkolenia dla szeregowych i podoficerów MO, gdyż przeszkolenia policyjne wymagała nieomal cała kadra milicyjna. Było to gigantyczne, wręcz niewykonalne zadanie. Na koniec 1945 r. stan osobowy MO osiągnął 56 203 funkcjonariuszy, przy czym większość stanowili szeregowi⁹. Dokładną liczbę tej kategorii milicjantów odnotowano po wprowadzeniu rozkazu organizacyjnego 022/47 ministra bezpieczeństwa publicznego z 19 kwietnia 1947 r. – szeregowych i podoficerów było wtedy 37 333, tj. 86,9 proc. ogółu zatrudnionych w MO¹⁰.

Dla podniesienia kwalifikacji podstawowej kadry milicyjnej rozpoczęto szkolenia w jednostkach MO, przy KW MO zostały zorganizowane wojewódzkie kursy przeszkolenia szeregowych, a także utworzono centralną szkołę – Centrum Wyszkożenia Milicji Obywatelskiej w Słupsku. Do 1949 r. za szkolenie zawodowe odpowiedzialny był pion personalny, gdzie na szczeblu KG MO powołano Wydział Szkolenia umiejscowiony w Oddziale Personalnym. W strukturach terenowych powstały zaś ogni-

⁶ T. Pączek, *Struktura organizacyjna Milicji Obywatelskiej w Słupsku i powiecie słupskim w latach 1945–1954*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2009, nr 1/7, s. 41–76.

⁷ AIPN, MBP, 2696, Rozkaz organizacyjny nr 4/50/M komendanta głównego MO wprowadzający nowe etaty dla Milicji Obywatelskiej, 26 V 1950 r., k. 8.

⁸ P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn 2004, s. 263 i n.

⁹ *Ibidem*, s. 123.

¹⁰ *Ibidem*, s. 138–139.

wa szkoleniowe¹¹. Szkoleniem politycznym zajmował się aparat polityczno-wychowawczy MO powołany rozkazem nr 14 komendanta głównego MO z 21 października 1944 r.¹² Na mocy rozkazu w każdej jednostce MO utworzono stanowisko zastępcy komendanta ds. polityczno-wychowawczych. W KG MO został powołany Zarząd Polityczno-Wychowawczy, a w jednostkach terenowych – wydziały i referaty.

W 1948 r. dokonano nieznacznej korekty organizacyjnej w zakresie nadzoru nad szkoleniem zawodowym funkcjonariuszy MO. Z pionu personalnego zostały wyłączone ogniwa szkolenia, które przekształcono w samodzielne jednostki organizacyjne¹³. Rozkazem nr 13 z 18 marca 1949 r. minister bezpieczeństwa publicznego powołał nową strukturę pionową w milicji¹⁴. W miejsce Zarządu Polityczno-Wychowawczego w KG MO powstał Oddział Szkoleniowo-Polityczny składający się z pięciu wydziałów, m.in. wydziału pracy z oficerami, szkolenia politycznego oraz szkolenia fachowego. Oddział pracował pod nadzorem Departamentu Szkolenia MBP.

2. Szkolenie w jednostkach MO

Podstawą systemu podwyższania kwalifikacji milicjantów w latach czterdziestych były szkolenia w jednostkach MO. W tej sprawie komendant główny MO wydał 16 września 1945 r. pismo okólnie¹⁵. Za szkolenie funkcjonariuszy w jednostkach odpowiedzialni byli zastępcy komendantów ds. polityczno-wychowawczych KP MO oraz instruktorzy pionu polityczno-wychowawczego.

Realizację wytycznych komendanta możemy prześledzić na przykładzie jednostek MO w Słupsku, gdzie szkolenia rozpoczęto już w 1945 r. Szkolenia zawodowe i polityczne odbywały się w tym czasie oddzielnie. Szkolenia zawodowe początkowo były prowadzone doraźnie. W listopadzie i grudniu 1945 r. zorganizowano w Sądzie Grodzkim w Słupsku szkolenie z przepisów kodeksu karnego i kodeksu postępowania

¹¹ P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957...*, s. 49–50.

¹² AAN, KC PPR, 295/VII/171, Rozkaz nr 14 komendanta głównego MO powołujący aparat polityczno-wychowawczy w Milicji Obywatelskiej, 21 X 1944 r., k. 258. Uzupełnieniem rozkazu był statut oficerów polityczno-wychowawczych (AIPN, MBP, 1576/6, Rozkaz nr 7 kierownika RBP nr 7 zatwierdzający i wprowadzający do użytku służbowego statut oficerów polityczno-wychowawczych MO, 28 XII 1944 r., k. 22).

¹³ P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957...*, s. 125–126.

¹⁴ Rozkaz nr 13 ministra bezpieczeństwa publicznego, 18 III 1949 r. [w:] P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL. Zarys problematyki i źródła*, Toruń 2003, s. 216–219. Rozkaz dotyczył przede wszystkim zespolenia MO z aparatem bezpieczeństwa publicznego. Dotychczasowi komendanci MO w jednostkach terenowych zostali zastępcami ds. milicji szefów UBP.

¹⁵ AIPN, KG MO, 00342/8, t. 1, Pismo okólnie nr 28 komendanta głównego MO w sprawie prowadzenia szkoleń w komisariatach, 16 IX 1945 r., b.p.

karnego. Szkolenie odbywało się raz w tygodniu, a prowadzili je prokuratorzy¹⁶. Podobnie było Sopocie, gdzie zajęcia z prawa karnego prowadził sędzia Sądu Grodzkiego¹⁷. Postępy w nauce były jednak słabe. Warunki służby pierwszych lat powojennych utrudniały, a często uniemożliwiały udział w zajęciach i samokształcenie.

W styczniu 1945 r. komendant powiatowy MO w Słupsku w sprawozdaniu do komendanta wojewódzkiego MO w Gdańsku pisał: „Szkolenie nie odbywa się ściśle wg programu ze względu na braki sortów mundurowych, zimowych [...]. W powiecie brak jest czasu na szkolenie. Wykroczenia i kradzieże. Służba trwa bez przerwy 48 godzin. W miarę warunków szkolenie odbywa się na aktualne tematy i służbę milicjanta”¹⁸.

W sierpniu 1946 r. zaczął się miesięczny kurs dla plutonu operacyjnego z zakresu struktury MO, służby liniowej i prawa. W programie znalazły się także przedmioty ogólnokształcące: język polski, matematyka, geografia i historia¹⁹. Poważnym utrudnieniem były niedostatki kadry nauczającej. Szkolenia prowadzili często komendanci lub zastępcy komendantów ds. polityczno-wychowawczych – sami niemający wiedzy policyjnej.

W jednostkach, przynajmniej tak było w Słupsku, nie wykorzystywano do szkoleń zawodowych byłych policjantów państwowych, którzy po zweryfikowaniu w latach czterdziestych zostali zatrudnieni w MO²⁰. Inaczej było w szkolnictwie centralnym, o czym będzie mowa poniżej.

Byli policjanci, zatrudnieni najczęściej w ogniwach śledczych nawet na stanowiskach kierowniczych, przekazywali swoją wiedzę kolegom, wykonując czynności

¹⁶ AIPN Gd, 05/54/50, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO w Słupsku ds. polityczno-wychowawczych, 5 XII 1945 r., k. 17.

¹⁷ K. Filip, *Milicja Obywatelska w Sopocie w latach 1945–1949*, Gdańsk 2011, s. 171.

¹⁸ AIPN Gd, 05/54/50, Sprawozdanie. Raport sytuacyjny komendanta powiatowego MO w Słupsku za styczeń 1946 r., b.d., k. 27.

¹⁹ AIPN Sz, WUSW, 0171/584, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO ds. polityczno-wychowawczych w Słupsku za okres od 8 do 29 VIII 1946 r., 29 VIII 1946 r., k. 43.

²⁰ Najprawdopodobniej brak fachowców w Milicji Obywatelskiej zmusił ówczesne władze do podjęcia decyzji o przyjęciu w szeregi MO przedwojennych (w efekcie także i wojennych) policjantów nieobciążonych kolaboracją z okupantem. Prezes Rady Ministrów Tymczasowego Rządu RP 29 VIII 1945 r. wydał zarządzenie nr 40 o powołaniu komisji rehabilitacyjno-kwalifikacyjnej dla policjantów państwowych. Komisja wydawała zaświadczenia, w jakich działach administracji policjant może być zatrudniony. Zarządzenie objęło wszystkich policjantów państwowych, zarówno tych, którzy pracowali w policji w czasie okupacji, jak i tych, którzy pracowali jedynie w II RP. 22 X 1947 r. został uchwalony dekret o dopuszczalności rehabilitacji osób, które były zatrudnione w Policji Państwowej (tzw. granatowej) i straży więziennej w czasie okupacji niemieckiej (DzU 1947, nr 65, poz. 385). Byli policjanci podlegali ponadto weryfikacjom wewnętrznym w MO przeprowadzonych w latach 1944–1949 (R. Litwiński, *Komisja rehabilitacyjno-kwalifikacyjna dla byłych policjantów (1946–1952)*, „Dzieje Najnowsze” 2004, nr 1, s. 117–128; *Losy policjantów polskich po 1 września 1939. Studia i materiały*, red. P. Majer, A. Misiuk, Szczytno 1994, s. 156; P. Majer, „Oczyszczanie” szeregów Milicji Obywatelskiej w latach 1944–1956 [w:] *Między I a IV Rzeczpospolitą. Z dziejów lustracji na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. M. Korybut-Marciniak, P. Majer, Olsztyn 2009, s. 119–150; T. Pączek, *Weryfikacja funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej w powiecie słupskim w latach 1945–1949* [w:] *Między I a IV Rzeczpospolitą...*, s. 167–184).

służbowe²¹. W latach czterdziestych na szkoleniach zawodowych dominowała tematyka prawna, zasady pracy operacyjnej, zagadnienia kryminalistyki i strzelania. W Słupsku często sięgano po pomoc do Centrum Wyszkożenia Milicji Obywatelskiej, skąd funkcjonariusze otrzymywali literaturę zawodową. Niektóre szkolenia prowadzili wykładowcy z tej szkoły²².

Milicjantom zajmującym się pracą operacyjną (funkcjonariusze śledczy, dzielnicowi i posterunkowi) kłopoty sprawiało wypełnianie kart ewidencyjnych. W tym celu 8 i 9 sierpnia 1949 r. zorganizowano szkolenie dla zaznajomienia kadr z instrukcją o rejestracji kryminalnej oraz doskonalące umiejętność sporządzania odpowiednich druków²³.

Dynamiczniej rozwijało się szkolenie polityczne. Aparat polityczno-wychowawczy był odpowiednio przygotowany do działalności propagandowej i indoktrynacyjnej. Zastępcy komendanta ds. polityczno-wychowawczych posiadali szerokie uprawnienia. Ich bezpośrednim przełożonym był komendant jednostki, ale po tzw. linii politycznej – zastępca komendanta ds. polityczno-wychowawczych jednostki nadrzędnej. W myśl statutu oficerów polityczno-wychowawczych zastępca miał wychowywać funkcjonariuszy MO w duchu patriotyzmu, miłości do ziemi ojczystej i swojego narodu, nienawiści do Niemiec, przyjaźni do sojuszników Polski, szczególnie do Związku Radzieckiego, wpajać milicjantom zasady demokracji, dyscypliny i praworządności, uodparniać na wpływy przeciwników politycznych²⁴.

Ważną formą realizacji zadań o charakterze ideologicznym były szkolenia w jednostkach. W Słupsku już od 1945 r. wiedza polityczna była przekazywana funkcjonariuszom systematycznie dwa razy w tygodniu – we wtorki i piątki. Prowadzącymi byli wykładowcy z CW MO w Słupsku i przedstawiciele PPR i PPS²⁵. Tematyka szkoleń miała ukazać wyższość ustroju socjalistycznego nad kapitalistycznym oraz zaznajamiać z aktualnymi wydarzeniami w kraju i na świecie. W 1946 r. były to np.: „szkodliwa rola karteli, koncernów i trustów, sytuacja przedwyborcza a PSL, sojusz polsko-radziecki, mordy band NSZ, zdradziecka polityka Andersa, o polityce

²¹ AIPN Gd, 05/54/50, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO w Słupsku ds. polityczno-wychowawczych za okres od 4 I do 8 II 1946 r., 8 II 1946 r., k. 29; AIPN Sz, WUSW, 0171/584, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO w Słupsku ds. polityczno-wychowawczych za okres od 24 III do 30 IV 1946 r., 7 V 1946 r., k. 11.

²² AIPN Sz, WUSW, 0171/584, Sprawozdania zastępcy komendanta powiatowego MO ds. polityczno-wychowawczych w Słupsku z lat 1946–1949, b.p.

²³ AIPN Sz, WUSW, 0171/584, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO w Słupsku ds. polityczno-wychowawczych za okres od 24 III do 30 IV 1946 r., 7 V 1946 r., k. 11.

²⁴ AAN, KC PPR, 295/VII/171, Projekt statutu oficerów polityczno-wychowawczych Milicji Obywatelskiej, k. 47–55; AIPN, MBP, 1576/6, Rozkaz nr 7 kierownika RBP zatwierdzający i wprowadzający do użytku służbowego statut oficerów polityczno-wychowawczych MO, 28 XII 1944 r. k. 22.

²⁵ AIPN Gd, 05/54/50, Sprawozdanie kierownika Komisariatu Miejskiego MO w Słupsku za listopad 1945 r., 3 XII 1945 r., k. 16; Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO w Słupsku ds. polityczno-wychowawczych, 5 XII 1945 r., k. 17.

Anglii w Hiszpanii i Grecji, referendum ludowe, sanacyjne rządy zdrady narodowej²⁶. W 1947 r. dominowała tematyka wyborcza, dyskredytowanie PSL i Stanisława Mikołajczyka²⁷. W tym roku wprowadzono dla funkcjonariuszy egzaminy obejmujące zagadnienia polityczne. Spośród 171 poddanych sprawdzianowi funkcjonariuszy ocenę celującą otrzymało dwóch, bardzo dobrą – dziesięciu, dobrą – 56, dostateczną – siedemdziesięciu, niedostateczną – trzynastu²⁸.

Milicjanci należący do PPR i później do PZPR mieli ponadto swoje szkolenia podczas zebrań podstawowych organizacji partyjnych²⁹. W styczniu 1950 r. dla członków PZPR Komisariatu Miejskiego MO w Słupsku zorganizowano szkolenie partyjne w niedzielę. Na 36 członków partii przyszło zaledwie jedenaście osób – nieodpowiedzialne podejście pozostałych skrytykował sekretarz POP i kierownik KM MO³⁰.

Po powołaniu aparatu szkoleniowo-politycznego komendant główny wydał instrukcję dotyczącą systemu i form szkolenia w MO³¹. Stwierdził w niej, że podstawą szkolenia powinna być systematyczna wymiana doświadczeń terenowych jednostek MO w zakresie metod i osiągnięć w walce z wrogiem. Doskonaleniu kadr miała służyć ścisła współpraca szkoleniowa z UB, KBW i WOP. Komendant nakazał opracowanie jednolitego programu szkolenia zawodowo-politycznego dla terenowych jednostek MO. Podstawową formą szkolenia miało być samokształcenie funkcjonariuszy. Najpierw mieli oni otrzymywać literaturę do przeczytania, a następnie odbywać szkolenie z zadanego tematu.

Instrukcja szczegółowo omawiała szkolenie w jednostkach MO różnego szczebla. W komendach powiatowych, miejskich i komisariatach doskonalenie umiejętności odbywać się miało w grupach zawodowych. Pierwszą grupę stanowili funkcjonariusze służby zewnętrznej, drugą zaś milicjanci pionu śledczego. Na posterunkach MO nie było podziału na grupy i szkolenie obejmowało całą załogę.

W 1952 r. zrezygnowano ze szkolenia politycznego na szczeblu KG MO i komend wojewódzkich MO. Komendant główny uznał, iż szkolenie polityczne w tych jednostkach mogą przejąć organizacje partyjne. W komendach powiatowych, komisariatach i posterunkach MO nakazał prowadzenie szkolenia politycznego i zawodowego raz w tygodniu po dwie godziny³².

²⁶ AIPN Sz, WUSW, 0171/584, Sprawozdania zastępcy komendanta powiatowego MO ds. polityczno-wychowawczych w Słupsku z lat 1946–1949, k. 3, 29.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ AIPN Sz, WUSW, 0171/584, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO ds. polityczno-wychowawczych w Słupsku za kwiecień 1947 r., 30 IV 1947 r., b.p.

²⁹ APK, KW PZPR, 738/1, Protokoły zebrań POP MO od 15 I 1949 do 24 VIII 1953 r.; APK, KW PZPR, 739/1, Protokoły zebrań POP KP MO w Słupsku, b.p.

³⁰ APK, KW PZPR, 741/1, Protokoły zebrań POP Komisariatu Miejskiego MO w Słupsku, b.p.

³¹ Instrukcja komendanta głównego MO dotycząca systemu i form szkolenia w MO [w:] P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie...*, s. 291–296.

³² AIPN, KG MO, 0342/34, Zarządzenie nr 87/52 komendanta głównego MO dotyczące prowadzenia szkolenia w jednostkach MO, 10 XI 1952 r., k. 328 (opublikowane w: P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie...*, s. 297–298).

Rok później wzmógł się nacisk na szkolenie polityczne funkcjonariuszy MO. Zgodnie z zapisami instrukcji w sprawie organizacji szkolenia w jednostkach MO³³ w komendach powiatowych MO miało się ono odbywać w takich formach, jak: podstawowe kursy partyjne, szkoły polityczne, koła studiowania życiorysu towarzysza Stalina, grupy samokształcenia historii KPZR.

Szkolenie polityczne mogli prowadzić wykładowcy uprzednio przygotowani przez ośrodki szkolenia partyjnego lub komitety powiatowe PZPR. Za organizację szkolenia w jednostkach MO byli odpowiedzialni instruktorzy szkoleniowo-polityczni KP MO. Do ich obowiązków należało opracowywanie miesięcznych planów szkolenia, prowadzenie dokumentacji, sporządzanie konspektów zajęć, zawiadamianie funkcjonariuszy o terminach szkolenia, utrzymywanie kontaktów z Wydziałem Propagandy KP PZPR i informowanie wydziału o stanie szkolenia i postawie funkcjonariuszy.

W 1954 r. szkolenia w KP MO w Słupsku odbywały się w każdy piątek po cztery godziny, a w Komisariacie Miejskim w Słupsku – dwa razy w miesiącu po osiem godzin. Rocznie realizowano około pięćdziesięciu tematów szkoleń zawodowych i politycznych³⁴. W Komisariacie Miejskim MO w Słupsku wydzielono trzy grupy szkoleniowe: operacyjno-dochodzeniową, dzielnicowych oraz milicjantów. Każda grupa realizowała inny zakres szkoleń według specyfiki służby.

3. Wojewódzkie kursy przeszkolenia szeregowych MO

Szkolenie w jednostkach MO, mimo że objęło całość kadr milicji, nie mogło zastąpić kształcenia stacjonarnego w szkołach milicyjnych. W rozwiązaniu problemu z odpowiednim przygotowaniem całej kadry milicyjnej miały pomóc szkoły podoficerskie powołane przy każdej komendzie wojewódzkiej MO rozkazem komendanta głównego MO z 2 lutego 1945 r.³⁵ Zgodnie z tym aktem miały powstać szkoły o dwóch profilach – zawodowym i politycznym.

W większości województw takie szkoły nie powstały. W Łodzi w ramach Szkoły Podoficerskiej Polityczno-Wychowawczej 4 marca 1945 r. rozpoczął się jednak kurs zawodowo-polityczny, na który przyjęto 75 kandydatów³⁶. Wykładano następujące przedmioty: kodeks karny i prawo o wykroczeniach, kodeks postępowania karnego,

³³ Instrukcja nr 3/53 szefa Oddziału Szkoleniowo-Politycznego KG MO w sprawie organizacji szkolenia w jednostkach MO oraz zadań i obowiązków aparatu szkoleniowo-politycznego, 14 III 1953 r. [w:] P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie...*, s. 298–304.

³⁴ AIPN, KW MO w Koszalinie, 17/611, Sprawozdania komendanta powiatowego MO w Słupsku z lat 1950–1967, k. 43–50.

³⁵ P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957...*, s. 124.

³⁶ AIPN Łd, KW MO, 0221/124, Kronika Szkoły Podoficerskiej i Kursu Przeszkolenia Szeregowych przy KW MO w Łodzi z 1945 r., k. 1.

wychowanie polityczne, instrukcja służby zewnętrznej, służba śledcza, sprawozdawczość, przepisy administracyjne i nowe ustawodawstwo, organizacja władz i urzędów, ustawodawstwo wojskowe, przedmioty ogólnokształcące (nauka o Polsce i matematyka), musztra i wyszkolenie bojowe, wychowanie fizyczne, przepisy koszarowe i zasady dobrego wychowania, przepisy biurowe³⁷. Kurs trwał zaledwie szesnaście dni. Problem stanowiła bowiem kadra nauczająca (większość przedmiotów zawodowych prowadzili oficerowie łódzkiej milicji i prokuratorzy sądów powszechnych)³⁸. Możliwe, że był to w ogóle pierwszy kurs tego typu w kraju, gdyż na jego zakończenie przybył komendant główny MO gen. Franciszek Jóźwiak „Witold”, który wręczył absolwentom wnioski awansowe na stopnie podoficerskie MO³⁹.

Już w czerwcu 1945 r. koncepcja szkolnictwa milicyjnego uległa zmianie – została powołana centralna szkoła MO w Słupsku, a przy komendach wojewódzkich zorganizowano wojewódzkie kursy przeszkolenia szeregowych⁴⁰. Pierwsze kursy trwały około dwóch miesięcy⁴¹. Obejmowały piętnaście przedmiotów zawodowych, jeden ogólnokształcący oraz wychowanie polityczne. Łącznie było to 217 godzin szkolenia, w tym siedemnaście godzin wychowania politycznego⁴².

Po ukończeniu kursu funkcjonariusz MO na wniosek komisji egzaminacyjnej mógł awansować na stopień podoficerski albo pozostać w stopniu szeregowca MO. Komendant główny MO w zarządzeniu nr 163 z 9 listopada 1946 r. napisał: „Przypominam, że na stopnie podoficerów służby MO nadaje się zdolnym i oddanym w służbie, jak również nieskazitelnym pod względem charakteru i prowadzenia się funkcjonariuszom, którzy nabyli dostateczne doświadczenie w pracy lub zostali przeszkoleni”⁴³. Ze statystyki kursów przeprowadzonych w Łodzi w latach 1945–1948 wynika, że na 1283 przeszkolonych milicjantów awans na stopień podoficerski otrzymało 307, tj. 23,9 proc.⁴⁴

W 1948 r. wprowadzono nowy dwumiesięczny program szkolenia⁴⁵. Celem kursu było wyszkolenie milicjanta do pełnienia służby patrolowej oraz obchodowej na sta-

³⁷ AIPN Łd, KW MO, 0221/62, Materiały Pierwszego Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO przy KM MO w Łodzi, k. 1, 98–100.

³⁸ AIPN Łd, KW MO, 0221/124, Kronika Szkoły Podoficerskiej i Kursu Przeszkolenia Szeregowych przy KW MO w Łodzi z 1945 r., k. 1.

³⁹ *Ibidem*; AIPN Łd, KW MO, 0221/62, Materiały Pierwszego Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO przy KM MO w Łodzi, k. 133 i n.

⁴⁰ P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957...*, s. 124.

⁴¹ AIPN Łd, KW MO, 0221/124, Ewidencja kursów przeprowadzonych w ramach kursów przeszkolenia szeregowych MO przy KW MO w Łodzi, k. 6–7; K. Filip, *Milicja Obywatelska w Sopocie...*, s. 168.

⁴² AIPN Łd, KW MO, 00221/64, Podział godzin na poszczególne dni Trzeciego Kursu Przeszkolenia Szeregowych MO przy KM MO w Łodzi, k. 6.

⁴³ AIPN, KG MO, 00342/6, t. 1, Zarządzenie nr 163 komendanta głównego MO dotyczące stopni podoficerskich funkcjonariuszy MO, 9 XI 1946 r., k. 270–271.

⁴⁴ AIPN Łd, KW MO, 0221/124, Ewidencja kursów przeprowadzonych w ramach kursów przeszkolenia szeregowych MO przy KW MO w Łodzi, k. 6–7.

⁴⁵ AIPN Łd, KW MO, 00221/82, Rozkaz komendanta głównego MO wprowadzający dwumiesięczny program szkolenia dla kursu przeszkolenia szeregowych przy komendach wojewódzkich MO, 6 IV 1948 r., k. 1–60.

nowisku dzielnicowego i posterunkowego. Absolwent kursu miał również posiadać wiedzę i umiejętności pozwalające do zastępowania komendanta oraz dyżurnego posterunku MO, a także dowódcy plutonów służbowych (patrolowych).

Program obejmował czternaście przedmiotów. Były to: wyszkolenie polityczne – 50 godzin, służba zewnętrzna – 65 godzin, kryminalistyka – 60 godzin, prawo karne materialne i prawo wykroczeń – 60 godzin, prawo karne formalne (procesowe) – 40 godzin, prawo administracyjne i karno-skarbowe – 30 godzin, wyszkolenie bojowo-operacyjne – 32 godziny, wyszkolenie strzeleckie i nauka o broni – 40 godzin, terenoznawstwo – 5 godzin, musztra – 30 godzin, organizacja władz i urzędów – 10 godzin, przepisy biurowe – 10 godzin, przedmioty ogólnokształcące – 10 godzin, wychowanie fizyczne (chwyty milicyjne) – 15 godzin. W ciągu dwóch miesięcy realizowano 462 godziny zajęć. Szkolenie polityczne stanowiło 10,8 proc. realizowanych godzin programowych.

Słuchacze rozpoczynali dzień szkoleniowy o godz. 6.00, a kończyli o 22.15. Zajęcia trwały od godz. 8.00 do 12.00 i po przerwie obiadowej od godz. 13.00 do godz. 18.00. Jedna godzina wieczorem była poświęcona na aktualne informacje polityczne. Przed udaniem się na spoczynek słuchacze ustawieni w pododdziałach szkolnych śpiewali *Rotę*⁴⁶.

W 1950 r. prócz kursów dwumiesięcznych wprowadzono krótkoterminowe szkolenie dla nowo przyjętych funkcjonariuszy MO⁴⁷. Celem kursu było przede wszystkim zweryfikowanie kwalifikacji osób do pracy w milicji. Ukończenie go pozwalało na wykonywanie podstawowych zadań milicyjnych do czasu pełnego przeszkolenia. Kurs trwał trzy tygodnie, a realizowano cztery przedmioty (wyszkolenie ideologiczne – 60 godzin, służba zewnętrzna – 48 godzin, wyszkolenie strzeleckie i nauka o broni – 46 godzin, musztra – 16 godzin).

Duży nacisk położono na indoktrynację komunistyczną początkujących milicjantów. W ramach wyszkolenia ideologicznego wykładowcy skupiali się na przedstawieniu sylwetek Józefa Stalina i Bolesława Bieruta oraz kwestii spółdzielni rolniczych. Materiały propagandowe pochodziły z Zarządu Politycznego Wojska Polskiego⁴⁸. Temat dotyczący Stalina brzmiał: „Generalissimus Józef Stalin – wódz światowego obozu pokoju, demokracji i socjalizmu”⁴⁹. Życiorys Stalina był podzielony według zagadnień: walka Stalina u boku Lenina o zwycięstwo rewolucji socjalistycznej w Rosji; Stalin – budowniczy potęgi ZSRR; generalissimus Józef Stalin twórcą i budowniczym wszechpotężnej Armii Radzieckiej; generalissimus Stalin – organizator zwycięstwa nad światowym faszyzmem; Stalin przewodzi ludom świata w walce o pokój; wielki przyjaciel Polski.

Tematyka ideologiczna była przeplatana poezją socrealistyczną i czytankami. Tytuły czytanek o spółdzielczości mówią za siebie: *Wyzyskiwacz*, *Kulacka zachłanność*

⁴⁶ *Ibidem*, k. 3.

⁴⁷ AIPN Łd., KW MO, 0021/84, Program krótkoterminowego kursu przeszkolenia kandydatów na funkcjonariuszy MO, 1 VII 1950 r., k. 1–180.

⁴⁸ *Ibidem*, k. 120–180.

⁴⁹ *Ibidem*, k. 39–52.

*nie zna granic, Czy to po bożemu?, Sposób godny bogacza, Taka to ich dobroć*⁵⁰. W czytankach w sposób sugestywny i przejmujący przedstawiono biedę na wsi, której winny był diaboliczny kułak przypominający portret Żyda z nazistowskiego pisma „Der Stürmer”.

W 1951 r. rozpoczęła się reorganizacja wojewódzkich kursów przeszkolenia szeregowych, które zostały przekształcone w wojewódzkie kursy wyszkolenia szeregowych, a część z nich połączono w międzywojewódzkie kursy wyszkolenia szeregowych, które obejmowały zasięgiem dwa lub trzy województwa. 10 października 1951 r. powstały: MKWS w Poznaniu (woj. poznańskie i zielonogórskie), MKWS we Wrocławiu (woj. wrocławskie i opolskie), MKWS w Koszalinie (woj. koszalińskie i gdańskie), MKWS w Warszawie (miasto stołeczne i woj. warszawskie)⁵¹.

W tymże roku wprowadzono nowy program szkolenia⁵². W wytycznych organizacyjno-metodycznych znalazła się uwaga, że dotychczasowa praktyka szkolenia na WKWS wskazuje, iż kadra nauczająca nie zawsze potrafi skoncentrować się na podstawowych problemach służby milicyjnej. Milicjanci kończący WKWS nie są przygotowani do pracy, nie umieją obchodzić się z bronią, zachowywać na miejscu przestępstwa, nie mają wdrożonych elementarnych zasad dyscypliny służbowej.

Nowy program był dłuższy od poprzedniego i obejmował pięć miesięcy i tydzień, tj. 157 dni. Wydłużenie kursu było podyktowane przede wszystkim pomnożeniem godzin wyszkolenia politycznego. W programie przewidziano dla szkolenia politycznego 247 godzin – o 197 godzin więcej niż poprzednio; dla szkolenia zawodowego – 524 godziny (wzrost o 112 godzin). Na szkolenie polityczne przeznaczono 35,7 proc. godzin szkolenia nowego kursu (w programie z 1948 r. stanowiło to 10,8 proc.).

Zasadniczym celem kursu było: „nauczyć milicjanta obchodzenia się z bronią, wdrożyć mu podstawowe zasady dyscypliny, uzyskać odpowiedni wygląd i postawę bojową. Zainteresować go życiem społeczno-politycznym i walką naszego państwa, ZSRR oraz państw demokracji ludowej, i zrozumienie ludobójczego [*sic!*] ustroju kapitalistycznego”⁵³. Oprócz programowych godzin szkoleniowych w trakcie kursu przewidziano zajęcia kulturalno-oświatowe, aktualności polityczne, motywowanie do starań o przodownictwo w wyszkoleniu.

W ramach zajęć kulturalno-oświatowych elewi mieli przewidziany czas na wyjścia do kina (cztery razy w miesiącu), wyjścia do teatru (raz w miesiącu) oraz zbiorowe zwie-

⁵⁰ *Ibidem*, k. 171–180.

⁵¹ AIPN, KG MO, 1572/2694, Rozkaz organizacyjny nr 34/M komendanta głównego MO, 12 X 1951 r., k. 150–151.

⁵² AIPN, KG MO, 00342/26, t. 1, Rozkaz nr 6/51 komendanta głównego MO w sprawie wprowadzania nowego programu szkolenia i przedłużenia wojewódzkich kursów wyszkolenia szeregowych, 9 V 1951 r., k. 150; AIPN Łd, KW MO, 221/85, Program szkolenia dla wojewódzkich kursów wyszkolenia MO, k. 1–23.

⁵³ AIPN Łd, KW MO, 221/85, Program szkolenia dla wojewódzkich kursów wyszkolenia MO, k. 14.

dzanie wystaw⁵⁴. Na zajęciach z aktualności politycznych odbywało się zespołowe czytanie prasy pod kierunkiem aktywisty politycznego (członka PZPR bądź ZMP). Aktywista miał wskazywać artykuły do przeczytania oraz omawiać zawartą tam problematykę⁵⁵.

Konkurowanie o przodownictwo w wyszkoleniu było inspirowane przez organizację partyjną oraz ZMP. Wzorowano się na programie MON pt. „Główne zadania w Wojsku Polskim w dziedzinie wyszkolenia bojowego i politycznego”. Przodownikiem wyszkolenia mógł zostać słuchacz osiągający bardzo dobre wyniki w nauce, zdyscyplinowany, dbający o broń, uświadomiony politycznie, koleżeński. Zdjęcia wyróżnionych elewów umieszczano w gablotach w świetlicy pod hasłami: „Przodować w szkoleniu – obowiązkiem każdego elewa”, „Przodownik wyszkolenia to budowniczy socjalizmu”, „Przodownik wyszkolenia – najlepszym partyjniakiem”⁵⁶.

Od 1 maja 1952 r. w Milicji Obywatelskiej powołano nowy pion merytoryczny oznaczony jako IV – do walki z przestępstwami gospodarczymi. Na poziomie KG MO powstał Oddział IV, a w komendach wojewódzkich MO – wydziały IV. Na szczeblu powiatowym sytuacja organizacyjna pozostawała bez zmian. Zwalczaniem przestępczości gospodarczej zajmowali się wyznaczeni funkcjonariusze operacyjno-śledczy, z tym że merytoryczny nadzór na nimi miały wydziały IV komend wojewódzkich. W związku z powołaniem nowego pionu program MKWS i WKWS rozszerzono o treści związane ze zwalczaniem przestępczości gospodarczej. Tym samym kurs wysłużono do sześciu miesięcy⁵⁷.

W 1954 r. w wyniku reformy szkolnictwa milicyjnego wojewódzkie i międzywojewódzkie kursy dla szeregowych zostały zlikwidowane. Ich zadania przejęły szkoły centralne.

4. Szkolnictwo centralne – Centrum Wyszkolenia Milicji Obywatelskiej w Słupsku

Centrum Wyszkolenia Milicji Obywatelskiej w Słupsku powołane zostało rozkazem nr 99 komendanta głównego z 28 maja 1945 r.⁵⁸ W skład CW MO wychodziły:

⁵⁴ AIPN, KG MO, 00342/28, Instrukcja nr 11/51 szefa IV Oddziału KG MO o systemie i organizacji pracy WKWS, 10 V 1951 r., k. 155; AIPN Gd, CW MO, 501/2, t. 6, Rozkaz nr 12/51 zastępcy komendanta głównego MO w sprawie wprowadzenia przepisów regulujących tok służby i porządku wewnętrznego WKWS, 3 XI 1951 r., k. 340.

⁵⁵ AIPN, KG MO, 00342/28, Instrukcja nr 11/51 szefa IV Oddziału KG MO o systemie i organizacji pracy WKWS, 10 V 1951 r., k. 155.

⁵⁶ *Ibidem*, k. 156.

⁵⁷ AIPN, KG MO, 00342/34, Rozkaz nr 5/52 zastępcy komendanta głównego MO w sprawie zakwalifikowanego programu szkolenia i przedłużeniu MKWS i WKWS, 30 IX 1952 r., k. 88.

⁵⁸ GAP, 4/3, t. 2, Rozkaz komendanta głównego MO, 28 V 1945 r., k. 217–223. Rozkaz dotyczył otwarcia szkół i kursów Milicji Obywatelskiej. Wymieniał m.in. powołanie Szkoły Oficerskiej

Szkoła Oficerska, Ogólnopaństwowa Szkoła Szeregowych, Szkoła Przewodników i Tresury Psów Służbowych. Oficjalne otwarcie szkoły oficerskiej nastąpiło 29 września 1945 r., szkoły szeregowych – 1 grudnia 1945 r., a szkoły przewodników psów służbowych – 10 maja 1946 r.⁵⁹

Trzon kadry szkoły stanowili przedwojenni policjanci. Komendantem CW MO został płk Jan Płotnicki, komendantem szkoły oficerskiej – kpt. Aleksander Mironowicz, komendantem szkoły szeregowych – por. Leonard Rewiński, szkoły tresury psów – chor. Marian Grabski. Wszyscy wywodzili się z Policji Państwowej, prócz Rewińskiego, który był przedwojennym żołnierzem zawodowym⁶⁰.

Kształceniem szeregowych i podoficerów milicji zajmowały się dwie szkoły: Ogólnopaństwowa Szkoła Szeregowych oraz Szkoła Przewodników i Tresury Psów Służbowych. Program szkolenia szkoły przewodników różnił się od programu szkoły szeregowych jedynie zajęciami z tresury psów.

Milicjanci skierowani na pierwszy kurs nie musieli posiadać wykształcenia podstawowego, a jedynie umiejętność czytania, pisania i rachowania. Większość słuchaczy wywodziła się z pionu służby zewnętrznej. Pierwszy kurs szkoły szeregowych rozpoczął się 1 grudnia 1945 i zakończył 3 kwietnia 1946 r., a więc trwał trzy miesiące. Kolejny trwał cztery miesiące, a trzeci, który zakończył się 7 maja 1947 r. – sześć miesięcy⁶¹.

Programy kursów różniły się od programu WKWS jedynie większą liczbą godzin. Na pierwszych trzech kursach realizowano sześć przedmiotów zawodowych: wyszkolenie wojskowe, wyszkolenie strzeleckie, instrukcję służbową, służbę śledczą, kodeks karny, kodeks postępowania karnego. Szkolenie polityczne było traktowane jako zajęcia pozaprogramowe⁶².

Łącznie na trzech kursach szeregowych przeszkolono 1940 osób. Z tej grupy na stopień podoficerski awansowało 1046 słuchaczy, tj. 53,9 proc.⁶³ Obsada personalna szkoły, w latach 1945–1947 składająca się w większości z byłych policjantów i żołnie-

MO, Ogólnopaństwowej Szkoły Szeregowych MO, Szkoły Przewodników Psów Milicyjnych. *Sensu stricto* nie powoływał struktury o nazwie Centrum Wyszkozenia MO. Zapewne taka struktura została powołana rozkazem organizacyjnym. Autor pomimo kwerendy w archiwach IPN i GAP takiego rozkazu nie odnalazł. Pierwszy odnaleziony rozkaz organizacyjny dotyczący CW MO w Słupsku pochodzi z 1947 r. Zob. też: AIPN Gd, CW MO, 216/11, Szkic historyczny CW MO szefa Wydziału Wyszkozenia CW MO ppor. Mieczysława Sierzchały z 1947 r., k. 6; Z. Machura, *Centrum Wyszkozenia Milicji Obywatelskiej w latach 1945–1947* [w:] *Szkolnictwo policyjne w latach 1918–1954*, Słupsk 1995, s. 87.

⁵⁹ AIPN Gd, CW MO, 216/11, Szkic historyczny CW MO szefa Wydziału Wyszkozenia CW MO ppor. Mieczysława Sierzchały z 1947 r., k. 7.

⁶⁰ *Ibidem*, k. 6–7.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² AIPN Gd, CW MO, 216/3, Program dla Szkoły Przewodników i Tresury Psów Służbowych z marca 1947 r., k. 2–20.

⁶³ AIPN Gd, CW MO, 216/11, Szkic historyczny CW MO szefa Wydziału Wyszkozenia CW MO ppor. Mieczysława Sierzchały z 1947 r., k. 10.

rzy przedwojennego Wojska Polskiego⁶⁴, zaważyła na jakości nauczania oraz wychowania elewów. Kierownictwo CW MO stało na stanowisku wychowania przyszłych milicjantów w duchu apolityczności. Zwracano więc uwagę na wyszkolenie zawodowe bez zabarwienia politycznego⁶⁵. Wydziały polityczno-wychowawcze, które umiejscowione były w strukturach każdej szkoły, nie odgrywały znaczącej roli. Działalność partyjna w szeregach kadry i słuchaczy CW praktycznie nie istniała⁶⁶. W rozkładzie dnia dla szkoły szeregowych przewidziano modlitwę poranną i wieczorną⁶⁷. W pamięci podchorążych Szkoły Oficerskiej zapisały się wspólne śpiewy na apelu porannym – *Kiedy ranne wstają zorze...* i na apelu wieczornym – *Wszystkie nasze dzienne sprawy...*⁶⁸ W niedziele chętni, pododdziałami, wychodzili na mszę św. do kościoła.

W obsadzie Centrum Wyszkozenia MO nie było kapelana, ale Płotnicki współpracował z organizatorem duszpasterstwa katolickiego w Słupsku ks. Janem Zieją. Słuchacze wsparli m.in. odbudowę słupskich kościołów, przekazując na ten cel 10 000 zł⁶⁹. Szkoła brała również udział w uroczystościach patriotyczno-religijnych w Słupsku. 1 listopada 1945 r. funkcjonariusze z CW MO uczestniczyli w uroczystości na pl. Powstańców Warszawskich, w których wzięli udział milicjanci ze słupskich jednostek MO oraz wojsko. Złożono wieńce pod pomnikiem powstańców oraz została odprawiona msza polowa⁷⁰. Podczas obchodów wyzwolenia Słupska w 1946 r. najpierw odbyła się msza św. w kościele garnizonowym z udziałem milicji i wojska, a także przedstawiciele Polskiej Partii Robotniczej, Polskiej Partii Socjalistycznej i Stronnictwa Ludowego. Następnie pododdziały CW MO i wojska defilowały przed trybuną honorową, na której był obecny m.in. komendant szkoły⁷¹.

W połowie 1947 r. w szkole rozpoczęła się czystka personalna. Z dniem 18 czerwca 1947 r. odwołano z funkcji komendanta CW MO płk. Jana Płotnickiego, który następnie został zwolniony z MO i aresztowany⁷². 1 lipca 1947 r. ze stanowiska

⁶⁴ F. Kiciński, *Wspomnienia byłego słuchacza Szkoły Oficerskiej CW MO w Słupsku* [w:] *Pierwszy Kurs Szkoły Oficerskiej Centrum Wyszkozenia Milicji Obywatelskiej w Słupsku*, Słupsk 1997, s. 5–6.

⁶⁵ AIPN, Gd., CW MO, 216/18, Sprawozdanie roczne komendanta CW MO w Słupsku za okres od 1 VI 1947 do 1 VI 1948 r., 10 VI 1947 r., k. 2.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ AIPN Gd, CW MO, 216/5, Program szkolenia komendantów posterunków w Szkole Szeregowych MO z 1947 r., k. 73.

⁶⁸ F. Kiciński, *Wspomnienia byłego słuchacza...*, s. 6; B. Maćkowiak, *Moje wspomnienia z nauki w Szkole Oficerskiej CW MO w Słupsku i z pierwszych dni służby po jej ukończeniu* [w:] *Pierwszy Kurs...*, s. 19.

⁶⁹ Z. Machura, *Był tu wśród nas na słupskiej ziemi. Opowieść o ks. Janie Ziei*, Słupsk 2007, s. 148.

⁷⁰ AIPN Gd, 05/54/50, Raport sytuacyjny zastępcy komendanta powiatowego MO w Słupsku ds. polityczno-wychowawczych, 4 XI 1945 r., k. 7.

⁷¹ AIPN Sz, WUSW, 0171/584, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO w Słupsku ds. polityczno-wychowawczych za okres od 22 II do 24 III 1947 r., 25 III 1947 r., b.p.

⁷² AIPN Gd., CW MO, 216/82, t. 1, Rozkaz personalny nr 301 komendanta głównego MO, 1 VI 1947 r., k. 61–66; T. Jabłoński, *Pułkownik Jana Płotnicki – pierwszy komendant*

komendanta szkoły oficerskiej odwołano kpt. Aleksandra Mironowicza, który również został zwolniony z MO i w 1952 r. aresztowany⁷³. Znacznie wcześniej, bo 10 stycznia 1946 r., odwołano ze stanowiska komendanta szkoły szeregowych por. Leonarda Rewińskiego⁷⁴. Jako ostatniego zwolniono Mariana Grabskiego, komendanta szkoły przewodników i tresury psów – nastąpiło to równocześnie z jego aresztowaniem 21 marca 1949 r.⁷⁵

Nowy komendant CW MO ppłk Marian Rybicki miał za zadanie m.in. „uzdrowić” stosunki oficerów liniowych z oficerami politycznymi, upolitycznić wykłady z przedmiotów zawodowych, powiązać pracę Wydziału Wyszkożenia z Wydziałem Politycznym⁷⁶. Rybicki wraz z powstałym Wydziałem Specjalnym⁷⁷ tropił nieprawomyślnych pracowników szkoły i w raportach do KG MO sporządzał listy funkcjonariuszy przewidzianych do zwolnienia⁷⁸.

19 kwietnia 1947 r. szkoła szeregowych została przemianowana na szkołę podoficerską⁷⁹. W szkole rozpoczęto realizację kursów specjalistycznych. Pierwszy tego typu

Centrum Wyszkożenia Milicji Obywatelskiej w Słupsku [w:] Szkolnictwo policyjne..., s. 114–136; T. Pączek, Pułkownik Jan Płotnicki, pierwszy komendant CW MO w Słupsku, przed sądami PRL [w:] W cieniu służb. Ze studiów nad bezpieczeństwem państwa, red. P. Kołakowski et al., Toruń 2016, s. 275 i n.

⁷³ AIPN, KG MO, 00342/6, t. 2, Zarządzenie nr 275 komendanta głównego MO o mianowaniu mjr. Władysława Bąka komendantem Szkoły Oficerskiej CW MO w Słupsku w miejsce kpt. Aleksandra Mironowicza, 28 VI 1947 r., k. 158; AIPN, 706/427, Akta osobowe Aleksandra Mironowicza, Pismo naczelnika Wydziału Śledczego WUBP w Koszalinie, 15 V 1952 r., k. 18 (ponowna paginacja po karcie 44).

⁷⁴ AIPN, 707/693, t. 1, Akta osobowe Leonarda Rewińskiego, Pismo szefa Wydziału Personalnego KG MO o odwołaniu Leonarda Rewińskiego ze stanowiska komendanta Ogólnopństwowej Szkoły Szeregowych CW MO w Słupsku, 11 I 1946 r., b.p. Rewiński został przeniesiony na stanowisko komendanta powiatowego MO w Szczecinku. 13 XI 1947 r. aresztowano go pod zarzutem korupcji (*ibidem*, Akt oskarżenia przeciwko funkcjonariuszowi MO Leonardowi Rewińskiemu, 12 IV 1948 r., k. 24–31).

⁷⁵ AIPN, 698/695, t. 1, Akta osobowe Mariana Grabskiego, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Mariana Grabskiego, 21 III 1949 r., k. 119.

⁷⁶ AIPN, CW MO, 216/18, Sprawozdanie roczne komendanta CW MO w Słupsku za okres od 1 VI 1947 do 1 VI 1948 r., 10 VI 1947 r., k. 1.

⁷⁷ Wydziały specjalne w MO powstały 1 VI 1946 r. na bazie Zarządu Kontrwywiadu KBW i MO. Ich głównymi zadaniami były: zwalczanie szpiegostwa, dywersji terrorystycznej, działalności antypaństwowej i antyrządowej w szeregach MO oraz prowadzenie postępowań dyscyplinarnych (Rozkaz nr 74 ministra bezpieczeństwa publicznego o organizacji Zarządu Kontrwywiadu KBW i MO, 6 XI 1945 r. [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011, s. 276–277; Rozkaz nr 61 ministra bezpieczeństwa publicznego o powołaniu Wydziału Specjalnego w KG MO, 24 VI 1946 r. [w:] *Księga bezprawia...*, s. 413).

⁷⁸ AIPN, CW MO, 216/18, Sprawozdanie roczne komendanta CW MO w Słupsku za okres od 1 VI 1947 do 1 VI 1948 r., 10 VI 1947 r., k. 3; Sprawozdanie komendanta CW MO w Słupsku za pracy CW MO za 1948 r., 15 I 1949 r., k. 11.

⁷⁹ AIPN, MBP, 1572/2705, Rozkaz organizacyjny nr 61/org. ministra bezpieczeństwa publicznego, 19 IV 1947 r., k. 25. Szkoła podoficerska powstała dwa lata później – po zespoleniu Milicji Obywatelskiej z aparatem bezpieczeństwa publicznego. Do tego czasu w sprawozdaniach oraz na pieczęciach używano dotychczasowej nazwy szkoły.

kurs – komendantów posterunków MO, dzielnicowych, dyżurnych i komendantów plutonów – rozpoczął się 18 czerwca 1947 r. Kurs trwał sześć miesięcy i obejmował 600 godzin szkolenia. Na wyszkolenie zawodowe przewidziano 264 godziny, na wyszkolenie wojskowe – 100 godzin, na zajęcia praktyczne – 176 godzin, na wyszkolenie polityczno-wychowawcze – 60 godzin⁸⁰. Na kursie realizowano następujące przedmioty: instrukcja służbowa, kodeks karny i prawo o wykroczeniach, kodeks postępowania karnego, medycyna sądowa, służba śledcza, przepisy biurowe, prawo administracyjne i nowe ustawodawstwo, ustawodawstwo wojskowe, przedmioty ogólnokształcące, musztra, wyszkolenie bojowe, wyszkolenie strzeleckie, nauka o broni i wymienione już szkolenie polityczne.

Jak wskazywała nazwa kursu, skupiono się na czterech służbach prewencyjnych – służbie na posterunku gminnym MO, służbie dzielnicowego, służbie dyżurnego posterunku i komisariatu MO oraz na służbie plutonów służbowych (patrolowych). Specyfika tych służb była omawiana podczas realizacji przedmiotu „instrukcja służbowa”. Pod tą nazwą kryło się przyswajanie Tymczasowej instrukcji służby zewnętrznej i nadzoru administracyjnego Milicji Obywatelskiej z 19 kwietnia 1945 r.⁸¹

Instrukcja została najprawdopodobniej przygotowana przez przedwojennych policjantów zatrudnionych w KG MO⁸² i przenosiła doświadczenia przedwojenne na grunt nowej rzeczywistości. Zawierała nieznaczące akcenty ideologiczne⁸³, skupiając się na kwestiach merytorycznych. Miała wypełnić lukę prawną, jaka powstała w wyniku uchwalenia ogólnego dekretu o Milicji Obywatelskiej. Wymieniała poszczególne ogniwa służby zewnętrznej – ochrony ogólnej, wyszkolenia wojskowego, zezwoleń milicyjnych, nadzoru administracyjnego, ochrony obiektów, milicji kolejowej i wodnej, regulacji ruchu, a także funkcje specjalne: dyżurnych, komendantów plutonów służbowych i operacyjnych, dzielnicowych.

Instrukcja regulowała zasady użycia broni palnej, które były niemal identyczne z warunkami użycia broni określonymi w ustawie z 23 lutego 1939 r. o użyciu broni przez Policję Państwową i organa ochrony granic⁸⁴, taktykę zatrzymywania osób, zabezpieczania śladów przestępstwa, postępowanie w przypadku klęsk żywiołowych, nadzór nad przestrzeganiem przepisów porządkowych, opiekę nad dziećmi, nadzór nad włóczęgami i bezdomnymi, opiekę nad zwierzętami. Omawiała także pełnienie

⁸⁰ AIPN Gd, CW MO, 216/5, Program szkolenia komendantów posterunków w Szkole Szeregowych MO z 1947 r., k. 74.

⁸¹ AIPN, KG MO, 0342/7, t. 1, Rozkaz komendanta głównego MO wprowadzający do użytku służbowego Tymczasową instrukcję służby zewnętrznej i nadzoru administracyjnego Milicji Obywatelskiej, 19 IV 1945 r., k. 8–25.

⁸² P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957...*, s. 127.

⁸³ W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Stanowisko MO w demokratycznej Polsce* stwierdzono, że milicjant powinien być obrońcą i pionierem demokracji, wszelkie czynności powinien podporządkować interesom mas pracujących, stać się ich przyjacielem i wychowawcą, natomiast w rozdziale trzecim – że w stosunku do wrogów demokracji winien być twardy i zdecydowany.

⁸⁴ DzU 1939, nr 16, poz. 65.

służby na posterunku, w konwoju, przez dyżurnych, komendantów plutonów służbowych i operacyjnych oraz dzielnicowych.

Uzupełnieniem głównej tematyki były pozostałe przedmioty. Nowym przedmiotem nauczania była medycyna sądowa (nie nauczano jej na poprzednich kursach szeregowych). Na tym przedmiocie omawiano zarys budowy i czynności ciała ludzkiego, naukę o obrażeniach ciała zadanych narzędziami tępymi i ostrymi oraz bronią palną, naukę o truciznach, rozpoznawaniu symptomów świadczących o śmierci człowieka oraz pierwszą pomoc⁸⁵.

Przedmioty ogólnokształcące zawierały matematykę i język polski – ze szczególnym zwróceniem uwagi na ortografię i gramatykę⁸⁶. Szkolenie polityczne obejmowało 10 proc. całości nauczania programowego. W rozkładzie dnia dla słuchaczy zachowano modlitwę poranną i wieczorną.

W słupskiej szkole odbyły się jeszcze dwa kursy tego typu. Program ich nieznacznie modyfikowano. Na drugim kursie trwającym od grudnia 1947 do 6 czerwca 1948 r. wprowadzono przedmiot „służba informacyjna”⁸⁷. Przedmiot ten dotyczył pracy operacyjnej Milicji Obywatelskiej, której podstawą była wówczas Instrukcja o tymczasowym organizowaniu sieci informacyjnej⁸⁸. W myśl instrukcji przedstawiano organizację sieci agenturalnej, osobowe źródła informacji (informator, agent, rezydent), sposób werbowania i pracy z agenturą, dokumentowania przebiegu współpracy, wynagradzania agentury.

Tym samym program zwiększył się do 658 godzin nauczania. Zmienił się również rozkład dnia słuchaczy – modlitwę zastąpiono odśpiewaniem *Roty*, a od godz. 19.00 do 20.00 słuchacze mieli przyswajać informacje polityczne⁸⁹.

Kolejny program wprowadzony 14 marca 1948 r.⁹⁰ skracał szkolenie do czterech miesięcy, zachowując dotychczasową liczbę godzin nauczania. Zajęcia trwały od godz. 8.00 do 12.00 i od 14.00 do 18.00. Z rozkładu dnia elewów wykreślono śpiewanie *Roty*, pozostawiając jedynie apel poranny i wieczorny⁹¹.

W wytycznych do programu szkolenia stwierdzono, że podstawowym zadaniem kursu jest wyszkolenie funkcjonariusza MO zdolnego do wykonywania zadań kome-

⁸⁵ AIPN Gd, CW MO, 216/5, Program szkolenia komendantów posterunków w Szkole Szeregowych MO z 1947 r., k. 21–23.

⁸⁶ *Ibidem*, k. 46–48.

⁸⁷ APIN Gd, CW MO, 216/15, t. 1, Program szkolenia komendantów posterunków, dzielnicowych, dyżurnych i komendantów plutonów MO z grudnia 1947 r., k. 64. Program nie zawiera daty wydania, ale z analizy treści oraz ewidencji kursów w CW MO w Słupsku wynika, że został wydany w grudniu 1947 r.

⁸⁸ APIN, KG MO, 00342/9, t. 1, Rozkaz nr 160 komendanta głównego MO wprowadzający do

⁸⁹ APIN Gd, CW MO, 216/15, t. 1, Program szkolenia komendantów posterunków, dzielnicowych, dyżurnych i komendantów plutonów MO z grudnia 1947 r., k. 10.

⁹⁰ *Ibidem*, t. 2, Rozkaz nr 295 komendanta głównego MO wprowadzający czteromiesięczny program szkolenia dla komendantów posterunków, komendantów plutonów, dzielnicowych i dyżurnych komisariatów MO, 14 VII 1948 r., k. 2–180.

⁹¹ *Ibidem*, k. 21–22.

danta posterunku gminnego, komendanta plutonu służbowego, dzielnicowego oraz dyżurnego komisariatu MO. Gwarancją prawidłowego wypełniania obowiązków miała być świadomość polityczna funkcjonariusza MO i oddanie ustrojowi demokratycznemu⁹².

Trzy kursy specjalistyczne ukończyło 2360 funkcjonariuszy MO⁹³. Szkoła po przeprowadzonych egzaminach typowała słuchaczy na odpowiednie stanowiska – komendanta posterunku gminnego, komendanta plutonu służbowego, dzielnicowego oraz dyżurnego komisariatu MO, jak również wnioskowała o pozostawienie milicjanta bez awansu, tj. na stanowisku funkcjonariusza służby patrolowej. Spośród funkcjonariuszy, którzy ukończyli szkolenie, do objęcia wymienionych stanowisk wytypowano 84,3 proc. absolwentów⁹⁴.

Istotne zmiany programowe zaczęły się w 1949 r. W tym roku weszły w życie dwa programy nauczania dla szkoły podoficerskiej. Odzwierciedlały one stalinowską rzeczywistość w Polsce. W rozkładach dnia w 1949 r. przewidziano jedynie apel poranny i wieczorny. W godz. 19.00–20.00 odbywały się pozaprogramowe zajęcia dotyczące aktualności politycznych⁹⁵.

W wytycznych do programu szkolenia z 21 marca 1949 r. napisano, że celem kursu jest wychowanie i wyszkolenie podoficera MO oddanego sprawie budowy socjalizmu w Polsce i na całym świecie. Nabyte umiejętności zawodowe milicjanci mieli wykorzystać z pełną stanowczością dla realizacji zadań stojących przed państwem ludowym w okresie dyktatury proletariatu⁹⁶. Szkoła miała wychowywać elewów w duchu moralności komunistycznej oraz proletariackiego patriotyzmu. Wykładowcy mieli wpajać milicjantom gotowość do obrony socjalistycznej ojczyzny i nienawiść do tzw. wrogów ludu⁹⁷.

Decydującą rolę w wychowaniu elewów powierzono organizacji partyjnej w szkole. Wśród metod pracy wychowawczej wymieniano, m.in. „częste i systematyczne zapoznawanie elewów z bohaterским życiem ludzi radzieckich i polskich robotników w walce z wrogiem socjalizmu – otaczanie pietyzmem bohaterów międzynarodowego proletariatu, urządzanie gawęd i dyskusji na temat ich życia [...], dbanie o komunistyczny stosunek elewów do mienia społecznego, ostre tępienie wszelkich wypadków

⁹² *Ibidem*, k. 3.

⁹³ AIPN Gd, CW MO, 216/4, Sprawozdanie komendanta CW MO w Słupsku z uroczystego zakończenia pierwszego kursu komendantów posterunków, dzielnicowych, dyżurnych i komendantów plutonów w Szkole Szeregowych MO, 8 XI 1947 r., k. 1; *ibidem*, 216/12, Sprawozdanie komendanta Ogólnopaństwowej Szkoły Szeregowych MO CW MO w Słupsku za 1948 r., 3 I 1949 r., k. 2.

⁹⁴ AIPN, CW MO, 216/18, Sprawozdanie roczne komendanta CW MO w Słupsku za okres od 1 VI 1947 do 1 VI 1948 r., 10 VI 1947 r., k. 8.

⁹⁵ AIPN, Gd, CW MO, 216/16, t. 1, Rozkaz nr 330/49 komendanta głównego MO wprowadzający sześciomiesięczny program szkolenia dla Szkoły Podoficerskiej MO w CW MO w Słupsku, 21 III 1949 r., k. 3.

⁹⁶ *Ibidem*, k. 5.

⁹⁷ *Ibidem*, k. 17.

nieodpowiedniego stosunku do mienia społecznego [...], organizowanie kolektywnego współzawodnictwa [...], niepobłażanie w żadnym wypadku niesumiennemu wypełniania rozkazu”. Formą mobilizacji do tych zadań miały być „indywidualne rozmowy z elewami, wzywianie na egzekutywę kompanii, batalionu czy komitetu dzielnicowego”⁹⁸.

Kurs podoficerski trwał sześć miesięcy i obejmował 887 godzin nauczania programowego⁹⁹. Realizowano piętnaście przedmiotów: wyszkolenie polityczne, kryminalistykę, służbę zewnętrzną, prawo karne materialne, prawo karne formalne (procesowe), prawo administracyjne i karno-skarbowe, wyszkolenie wojskowe, taktykę milicyjną, wyszkolenie strzeleckie, musztrę, terenoznawstwo, chwytty milicyjne, medycynę sądową, przedmioty ogólnokształcące. Szczególny nacisk został położony na wyszkolenie polityczne (150 godzin nauczania; w trakcie kursu zwiększono liczbę godzin tego przedmiotu do 266, co stanowiło 26,6 proc. realizowanych zajęć programowych; jeśli dodamy jeszcze 140 godzin zajęć z aktualności politycznych, to współczynnik wyniesie 35,6 proc.). Kolejnymi przedmiotami zajmującymi dużą liczbę godzin programowych były: kryminalistyka – 153 godziny i służba zewnętrzna – 163 godziny.

Zajęcia z wychowania politycznego obejmowały historię ruchu robotniczego, oczywiście w ujęciu stalinowskim. Bardzo dużo tematów poświęconych było budowie komunizmu w ZSRR i roli Józefa Stalina. Z historii powojennej Polski omawiano m.in. walkę klasową w latach 1944–1947, walkę z pravicowo-nacjonalistycznymi odchyleniami w PPR, plan trzy- i sześcioletni, walkę o przebudowę wsi (spółdzielczość wiejska, ośrodki maszynowe, PGR), walkę o rewolucyjną czujność. Wiele tematów było poświęconych tzw. dywersyjnej działalności imperializmu w obozie pokoju (rozgromienie agentury Tity w Albanii, proces László Rajka¹⁰⁰, proces Trajczy Kostowa¹⁰¹, proces Adama Doboszyńskiego¹⁰², proces francuskich szpiegów we Wrocławiu¹⁰³).

⁹⁸ AIPN Gd, 216-16, t. 1, Rozkaz nr 330/49 komendanta głównego MO wprowadzający sześciomiesięczny program szkolenia dla Szkoły Podoficerskiej MO w CW MO w Słupsku, 21 III 1949 r., k. 19–20.

⁹⁹ *Ibidem*, k. 1–97.

¹⁰⁰ László Rajk, węgierski komunista, minister spraw wewnętrznych w latach 1946–1948. Aresztowany w 1949 r. i oskarżony o spisek kontrrewolucyjny oraz o szpiegostwo na rzecz państw zachodnich i Jugosławii. Stracony 15 X 1949 r., w 1955 r. zrehabilitowany (*László Rajk*, http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/alm/almanach_1947-49/1947_ngy_a_t339.htm [2 XI 2013]; A. Szokolczai, *Droga do rewolucji*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2007, nr 1 (11), s. 15–31).

¹⁰¹ Trajczy Kostov, bułgarski komunista, wicepremier w latach 1946–1949. W 1949 r. aresztowany i oskarżony o działalność kontrrewolucyjną oraz szpiegostwo, m.in. na rzecz wywiadu jugosłowiańskiego. Skazany na karę śmierci, stracony 16 XII 1949 r., zrehabilitowany w 1956 r. (*Traicho Kostov*, <http://archives.bg/politburo/component/content/article/48-chlenovenapb> [2 XI 2013]).

¹⁰² Adam Doboszyński, działacz ruchu narodowego. Aresztowany przez UB w 1947 r. i oskarżony o współpracę z hitlerowcami oraz szpiegostwo na rzecz Stanów Zjednoczonych. Skazany na karę śmierci w 1949 r., stracony 29 VIII 1949 r., w 1989 r. zrehabilitowany (K. Kaczmarek, P. Tomasiak, *Adam Doboszyński 1904–1949*, Rzeszów 2010).

¹⁰³ Tak zwana sprawa André Robineau, pracownika Instytutu Francuskiego w Polsce oraz konsultatu w Szczecinie, aresztowanego przez MBP 18 XI 1949 r. w Warszawie, skazanego za szpiego-

Tematyka przedmiotów zawodowych również nie była wolna od treści politycznych. Na zajęciach z kryminalistyki wiele godzin poświęcono polityce kryminalnej w ustroju socjalistycznym, roli MO w zabezpieczeniu budownictwa podstaw socjalizmu, czujności politycznej w okresie zaostrzającej się walki klasowej na wsi, zwalczaniu szeptanej propagandy. Po raz pierwszy pojawiły się tematy poświęcone zwalczaniu tzw. reakcyjnego kleru. Zapewne było to związane z naradą aktywu MBP 23–25 marca 1949 r., gdzie sformułowano zadania dla Milicji Obywatelskiej odnośnie do zwalczania Kościoła katolickiego¹⁰⁴.

Większość tematów była omawiana jednak z pozycji zawodowych. Na wspomnianej kryminalistyce słuchacze uczyli się prowadzenia śledztwa, inwigilacji przestępców kryminalnych, obserwacji, daktyloskopii, sporządzania portretów pamięciowych, pracy z agenturą, przeprowadzania oględzin i zabezpieczania śladów. Uczono się także prowadzenia konkretnych spraw, np. o kradzież, kradzież z włamaniem, zabójstwo, gorzelnictwo.

Tematyka służby zewnętrznej koncentrowała się wokół pracy posterunku i komisariatu MO. Na wykładach omawiano przede wszystkim służbę patrolową, obchodową, konwojową, wartowniczą, regulację ruchu drogowego, taktykę zwalczania nierzędu, pijaństwa, włóczęgostwa, spekulacji, przestępczości nieletnich, a także współdziałanie z Ochotniczą Rezerwą Milicji Obywatelskiej.

Na lekcjach z prawa karnego materialnego omawiano znamiona najczęściej spotykanych przestępstw w praktyce milicyjnej. Na zajęciach z prawa karnego procesowego najwięcej czasu poświęcano przepisom postępowania przygotowawczego. Nauka z prawa administracyjnego przebiegała pod kątem zwalczania wykroczeń określonych w kodeksie wykroczeń i ustawach szczególnych. Nauczano m.in. przepisów dotyczących zgromadzeń i zebrań, sanitarno-porządkowych, obrotu mięsem i skórami, budownictwa, łowiectwa, rybołówstwa, ruchu drogowego. Uczestnicy szkolenia poznawali zasady nakładania doraźnych nakazów karnych (późniejsze mandaty karne) i sporządzania doniesień administracyjno-karnych (późniejsze wnioski do kolegium).

Wyszkolenie bojowe było przedmiotem wojskowym, ale uwzględniało specyfikę służby MO. Przedmiot ten poprzedzał „taktykę milicyjną”, na której omawiano zasadzkę, pościg, oblawę, likwidację bandy w lesie, likwidację bandy chuligańskiej na zabawie, zatrzymywanie niebezpiecznych przestępców, obronę posterunku MO. Nauka strzelania prowadzona była z broni krótkiej (TT), karabinu (mosin), erkaemu (DP), pistoletu maszynowego. Słuchacze uczyli się także budowy i użycia ręcznych granatów zaczepnych RG 42.

stwo na 12 lat więzienia (D. Jarosz, M. Pasztor, *Robineau, Bassaler i inni. Z dziejów stosunków polsko-francuskich w latach 1948–1953*, Toruń 2001).

¹⁰⁴ Materiały narady aktywu MPB 23–25 III 1949 r. [w:] *Aparat bezpieczeństwa w latach 1944–1956. Taktyka, strategia, metody*, oprac. A. Paczkowski, cz. 2: *Lata 1948–1949*, Warszawa 1996, s. 118–153.

Musztra elewów była typowo wojskowa (na podstawie regulaminu musztry piechoty WP). Nie wyróżniano jeszcze musztry milicyjnej, czyli kordonów, szyków, działań pododdziałów zwartych. Na zajęciach z terenoznawstwa uczono zaś przede wszystkim orientacji w terenie, czytania map i planów miast. Nauka chwytów milicyjnych polegała na uczeniu techniki obezwładniania przeciwnika oraz obrony przed napacją fizyczną, odbierania niebezpiecznego narzędzia i broni palnej przestępcy.

Treści przedmiotu „medycyna sądowa” obejmowały naukę pierwszej pomocy, zarys budowy i czynności ciała ludzkiego, naukę o obrażeniach ciała zadanych narzędziami tępymi i ostrymi oraz bronią palną, naukę o truciznach, rozpoznawaniu symptomów świadczących o śmierci człowieka. Przedmioty ogólnokształcące stanowiły nauka o świecie i geografia.

Założenia ideologiczne i nasycenie programu treściami ideologicznymi nie przyniosły zamierzonego efektu. W sprawozdaniu z zakończenia drugiego kursy podoficerskiego (19 lipca 1950 r.) możemy przeczytać, że poziom moralno-polityczny elewów był bardzo niski. Słuchacze wykazywali kompletny brak dyscypliny, a praca partyjna na kursie była znikoma i nie przyniosła efektów. Przeciętna ocena egzaminacyjna kursu wyniosła 3,03¹⁰⁵. Komendant szkoły podoficerskiej, oceniając kurs, wnioskował o zwiększenie liczby godzin szkolenia politycznego w ramach zajęć programowych względnie pracy partyjnej¹⁰⁶,

Ostatni program, który został wdrożony w szkole podoficerskiej przed likwidacją CW MO w Słupsku w 1954 r., dotyczył szkolenia komendantów posterunków gminnych MO. Był to najbardziej upolityczniony program szkolenia. Zainaugurowany 7 sierpnia 1951 r. kurs trwał prawie siedem miesięcy. Na wyszkolenie polityczne przewidziano 320 godzin, na wyszkolenie zawodowe – 530 godzin, na wyszkolenie wojskowe – 232 godziny¹⁰⁷. Wyszkozenie ideologiczne, jak zamiennie nazywano ten przedmiot, stanowiło 29,3 proc. liczby godzin nauczania. Ponadto słuchacze codziennie mieli pozaprogramowe zajęcia z aktualności politycznych w godz. 18.00–19.00, w sumie 181 godzin. Razem realizowano 501 godzin wyszkolenia politycznego, tj. 39,3 proc. czasu wszystkich zajęć dydaktycznych.

Wyszkozenie polityczne składało się z 54 tematów. Ze szczególną zajadliwością atakowano Kościół katolicki. We wskazówkach metodycznych problem ten został ujęty następująco: „Wyjaśnić rolę Watykanu i reakcyjnego kleru będącego na służbie USA. Przy omawianiu kleru w walce przeciw Polsce Ludowej należy wybrać przykłady z procesów i na tych przykładach wskazać na powiązanie kleru z reakcyjnym podziemiem do walki przeciw władzy ludowej. Trzeba podać również przykłady z proce-

¹⁰⁵ AIPN Gd, CW MO, 216/42, Sprawozdanie komendanta Szkoły Podoficerskiej CW MO w Słupsku z przebiegu ósmego kursu Szkoły Podoficerskiej MO, 24 VII 1950 r., k. 2–15.

¹⁰⁶ *Ibidem*, k. 15.

¹⁰⁷ AIPN Gd, CW MO, 216/57, Program szkolenia na kursie komendantów posterunków gminnych MO, 7 VIII 1951 r., k. 2.

sów w innych krajach demokracji ludowej (Węgry, Czechosłowacja, Bułgaria), gdzie kler zajmuje się szpiegostwem na rzecz USA. Przez te tematy winien przewijać się temat »Czujność rewolucyjna nieodzowną cechą funkcjonariusza MO«¹⁰⁸. Zalecano w szerokim stopniu wykorzystać filmy dokumentalne i kroniki filmowe, np. odnośnie do tematyki związanej z Kościołem – kronikę filmową *Proces zbrodniarzy z Wolbromia*¹⁰⁹. Proces ten był prócz procesu bp. Czesława Kaczmarka jedną z najczęściej wykorzystanych spraw karnych przeciwko księżom w komunistycznej propagandzie.

W 1954 r. nastąpiło wiele zmian w funkcjonowaniu Milicji Obywatelskiej. 20 lipca tego roku Rada Państwa uchwaliła dekret o Milicji Obywatelskiej¹¹⁰, a 7 grudnia – dekret o naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego¹¹¹. Na mocy tego ostatniego aktu prawnego zlikwidowano Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, a w jego miejsce powołano dwa odrębne organy administracji państwowej: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego¹¹². Milicja Obywatelska została oddzielona od aparatu bezpieczeństwa i włączona do struktur MSW.

W drugiej połowie 1954 r. rozpoczęła się również reforma szkolnictwa milicyjnego. Z dniem 15 października 1954 r. zlikwidowano CW MO w Słupsku i powołano Ośrodek Szkolenia Oficerów Milicji Obywatelskiej w Szczytnie oraz Szkołę Podoficerską MO w Pile¹¹³. Rozwiązane zostały także wojewódzkie i międzywojewódzkie kursy dla szeregowych, a ich miejsce zajęły Ośrodek Szkolenia Szeregowych w Słupsku¹¹⁴. Nauka nowo przyjętych milicjantów w ośrodku trwała cztery miesiące¹¹⁵. Wcześniej, bo w 1950 r., przeniesiono ze Słupska do Sułkowiec Szkołę Przewodników i Tresury Psów Służbowych, która została połączona z Zakładem Tresury Psów Służbowych KBW¹¹⁶.

W latach 1954–1957 wykształcił się nowy model szkolnictwa milicyjnego, który z niewielkimi zmianami przetrwał do końca działalności MO.

¹⁰⁸ *Ibidem*, k. 13.

¹⁰⁹ Pokazowy proces stalinowski, który miał miejsce w Krakowie w styczniu 1951 r. W procesie oskarżono m.in. dwóch księży ks. Piotra Oborskiego i ks. Zbigniewa Gadomskiego o udział w nielegalnej organizacji podziemnej, próbę obalenia przemocą ustroju Polski Ludowej, udział w zabójstwach, m.in. funkcjonariusza MO. Obaj duchowni zostali skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności; ks. Oborski zmarł w więzieniu w 1952 r., ks. Gadomski wyszedł na wolność w 1960 r. Kapłani zostali zrehabilitowani w 2013 r. (A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół*, Kraków 2006; D. Wojciechowski, *Ks. Piotr Oborski 1907–1952. Ofiara zbrodni komunistycznych*, Włoszczowa–Kurzelów 2005).

¹¹⁰ DzU 1954, nr 34, poz. 143.

¹¹¹ DzU 1954, nr 54, poz. 269.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ AIPN, MBP, 2695, Rozkaz organizacyjny nr 022/M komendanta głównego MO, 24 IX 1954 r., b.p.

¹¹⁴ *Ibidem*, Rozkaz organizacyjny nr 023/M komendanta głównego MO, 25 X 1954 r., b.p.

¹¹⁵ AIPN, KG MO, 0342/36, Zarządzenie nr 67 zastępcy komendanta głównego MO w sprawie otwarcia Ośrodka Szkolenia Szeregowych MO w Słupsku, 7 XII 1954 r., k. 244.

¹¹⁶ T. Górecki, *Powstanie i rozwój Zakładu Tresury Psów Służbowych Milicji Obywatelskiej w Sułkowicach* [w:] *Zarys historii szkolnictwa...*, s. 277.

5. Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, że powołanie Milicji Obywatelskiej było motywowane politycznie. Formacja ta wspomagała wojsko i aparat bezpieczeństwa publicznego w zwalczaniu podziemia niepodległościowego. Zadanie te mogli wykonywać żołnierze czy partyzanci GL/AL, którzy wstąpili bądź zostali przeniesieni do MO. Głównym zadaniem milicji było jednak zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego, co przejawiało się w zwalczaniu przestępstw i wykroczeń. Ponieważ funkcjonariusze MO byli zupełnie nieprzygotowani do wypełniania tych zadań, pilną potrzebą stało się przeszkolenie prawie całego stanu osobowego MO.

Od 1945 r. szkolenie funkcjonariuszy MO odbywało się na trzech poziomach: pierwszy obejmował szkolenie w jednostkach MO, drugi – szkolenie w ramach wojewódzkich kursów przeszkolenia szeregowych przy KW MO, trzeci zaś odbywał się w szkołach centralnych MO. W latach 1945–1954 możemy wyróżnić dwa rodzaje szkoleń milicyjnych: polityczne i zawodowe. Szkolenie polityczne służyło indoktrynacji komunistycznej funkcjonariuszy MO w celu powiązania ich z aparatem władzy ówczesnej Polski. Szkolenie zawodowe miało natomiast za zadanie uzyskanie wiedzy i umiejętności typowych dla każdej formacji policyjnej.

W omawianym okresie dynamicznie rozwijało się szkolenie polityczne. Aparat polityczno-wychowawczy MO był odpowiednio przygotowany do działalności propagandowej i indoktrynacyjnej. Gorzej przedstawiała się kwestia szkoleń zawodowych. W jednostkach terenowych MO szkolenia takie prowadzili sędziowie, adwokaci i prokuratorzy wywodzący się z przedwojennego wymiaru sprawiedliwości. Z braku odpowiednio przygotowanej kadry dydaktycznej w szkolnictwie centralnym, czyli Centrum Wyszkożenia MO w Słupsku, zatrudniono pozytywnie zweryfikowanych byłych policjantów państwowych i „granatowych” oraz żołnierzy zawodowych sprzed 1939 r. Wpływ przedwojennej kadry policyjnej i wojskowej na szkolenie początkujących milicjantów nie trwał długo – tylko do 1947 r. Funkcjonariuszy tych sukcesywnie zwalniano z MO i często aresztowano pod zarzutem działalności antypaństwowej.

Wraz z postępującą stalinizacją kraju programy szkolenia szeregowych i podoficerów MO nasycano treściami politycznymi. W 1951 r. zagadnienia polityczne w programie szkolenia komendantów posterunków MO stanowiły prawie 40 proc. godzin programowych. Treści polityczne wpleciono ponadto w przedmioty zawodowe. Upolitycznienie zajęć programowych w szkolnictwie milicyjnym skutkowało słabym wyszkoleniem zawodowym funkcjonariuszy MO, o czym świadczy niska skuteczność w wykrywaniu przestępstw, niechlujne sporządzanie dokumentacji milicyjnej, stosowanie niedozwolonych metod w śledztwie (bicie, torturowanie, bezpodstawne zatrzymanie oraz zastraszanie osób podejrzanych).

Należy podkreślić, że celem ówczesnych władz państwowych i milicyjnych było przygotowanie funkcjonariuszy MO do wykonywania zadań o charakterze politycz-

nym. Zadania policyjne, np. prewencyjne czy operacyjno-śledcze, zeszyły w tych uwarunkowaniach na dalszy plan.

Tomasz Pączek

**Professional and political training
of private and non-commissioned officers
between 1945-1954.**

Summary

The article is about training of the privates and non-commissioned officers of Citizens' Militia (MO) between 1945–1954. Their knowledge and professional skills were a key of their effectiveness in combating crime and keeping the public order. Also their ideological formation leading to devotion and loyalty to the "people's power". In order to provide a basic training for the officers, a training was carried at the individual MO units and at the Voivodeship Committees a Training Course for Citizens' Militia Privates was introduced, lastly a Central School was created – Training Centre for Citizens' Militia in Słupsk. In 1954 a reform of militia's education has begun. From 15th October 1954, a Training Centre in Słupsk was liquidated and Training Centre of Militia Citizen Officers in Szczytno and Officers School in Piła were appointed. All of the other Voivodeship related training courses were replaced by Training Centre for Privates in Słupsk. Earlier, in 1950, a Training course for police dogs was moved from Słupsk to Sułkowice, joining a School for guide and service dogs with department of training of Staff Dogs of Internal Security Corps (KBW). This new model of training in Citizens' Militia introduced between 1954–1957, with little changes has survived in its state until the end of MO's activity.

Key words: Citizens' Militia, militias' training